

Desiree Verweij, hoogleraar militaire ethiek

‘Onmenselijkheid roept altijd tegenacties op’

Wat doe je tegen een vijand die rücksichtslos kan martelen en doden? Sta je per definitie met 1-0 achter? ‘Ja, maar je hoeft niet te verliezen’, zegt Desiree Verweij.

Tekst Bart Nijpels Illustratie Rhonald Blommestijn

Wreedheid is een effectief wapen. De voorbeelden uit Uruzgan bewijzen het: de opgehangen jongen die voor ISAF werkte, het afsnijden van de oren bij meisjes die naar school wilden. Nederlandse militairen hebben er geen antwoord op en volledige bescherming bieden is een illusie. Staan ze op voorhand met 1-0 achter?

‘Wreedheid kan effectief zijn want het boezemt angst in. Het maakt tegenstanders duidelijk dat hun verzet op een gewelddadige vergelding kan rekenen. Het credo is: hoe wreder hoe angstaanjagender. Je kunt stellen dat Nederlandse militairen daarmee met 1-0 achterstaan, maar dat wil niet zeggen dat ze de wedstrijd - om in sporttermen te blijven - verliezen.

Nietsontziende gewelddadigheid roept altijd verzet op, ook en met name van degenen die er het slachtoffer van zijn. Uiteindelijk pikt een bevolking het niet meer. Onmenselijkheid en destructiviteit roepen op een bepaald moment altijd tegenacties op.’

Op den duur is de strategie van de wreedheid niet houdbaar, zegt u. Wat kunnen Nederlandse militairen er op de korte termijn tegenover zetten?

‘Het is belangrijk om te bedenken dat wreedheid het effect kan zijn van jouw aanwezigheid. Op het moment dat je contacten met de lokale bevolking legt, ligt wreedheid op de loer. Probeer van tevoren de context van acties goed in te schatten en heb oog voor de moreel-ethische dimensie.’

In Afghanistan ging Nederland stap voor stap te werk. Eerst veiligheid bieden, dan de lokale politie en leger-eenheden versterken. Aan de randen van het gebied vonden wrede daden plaats omdat de bescherming er nog niet op orde was.

‘Je moet het goed in kaart brengen, ook vanuit een moreel-ethisch perspectief. Stel, je vraagt de lokale bevolking om informatie, vervolgens ga je weg en je komt pas een halfjaar later terug. Dan is de kans groot dat er een strafexpeditie naar dat dorp is gestuurd. Daar zit een groot gevaar. Als je informatie wilt, moet je ook bescherming bieden. Ik realiseer me dat dat heel ingewikkeld is.’ ▶

‘Militairen zet je niet in om koekjes in een ander land te gaan bakken’

Confrontaties met wreedheden kunnen leiden tot woede- en wraakgevoelens bij (Nederlandse) militairen. Is het realistisch te verwachten dat ze onder alle omstandigheden de benodigde zelf-beheersing kunnen opbrengen?

‘De woede is begrijpelijk. Het zou niet goed zijn als we van militairen verwachten dat ze die gevoelens volledig onderdrukken of dat ze die gevoelens niet hebben. Dat zou betekenen dat ze hun menselijkheid opzij schuiven. Dat wil echter niet zeggen dat de woede op een ondoordachte manier op de vijand of op andere mensen gericht moet worden. Opleiding, training en een goede voorbereiding spelen hierin een heel belangrijke rol. De rol van leidinggevendenden is cruciaal.’

In welke zin?

‘Wij leren ze op een missie te anticiperen, om morele aspecten en dilemma’s in kaart te brengen. Inzicht hebben in je eigen emoties is een belangrijke eerste stap in het ontwikkelen van het vermogen er op een adequate manier mee om te gaan. Leidinggevendenden hebben een belangrijke rol in het beschermen van hun eigen mensen. Niet alleen op tactisch gebied, maar ook wat betreft de emotionele impact. Je moet zicht hebben op en je bewust zijn van wat wreedheden met jou en je mensen doen.’

Hoe voorkom je dat je mensen doorslaan in wraakgevoelens?

‘Door op dat moment zelf afstand proberen te nemen. Door geen olie op het vuur te gooien, zoals de Amerikaanse commandant bij My Lai in Vietnam, die zei: ‘Waste them’. Je kunt nooit uitsluiten dat er excessen plaatsvinden, maar je moet proberen het te minimaliseren. Leidinggevendenden spelen daarin een cruciale rol. Zij wéten dat bij bepaalde acties hun mensen heel boos gaan worden. Dan moet je proberen te de-escaleren.’

Vindt u dat de politiek eerlijker en transparanter moet zijn over waarom ze militairen op missie sturen?

‘De krijgsmacht heeft het gewelds-monopolie. Dat hebben wij hen toe- vertrouwd. Zij treden op uit naam van de samenleving. Dan moet je eerlijk zijn over wat ze op een uitzending als bijvoorbeeld in Afghanistan moeten doen. Militairen zet je niet in om in een ander land koekjes te gaan bakken. Het is raar dat mensen denken dat je in een gebied waar grote chaos heerst meteen kunt beginnen met het bouwen van schooltjes en het slaan van waterputten. En dat vervolgens iedereen blij en gelukkig terug naar huis kan. Dat is een mate van naïviteit die je je in deze tijd niet kunt veroor- loven. Het is belangrijk dat je een reëel beeld schetst van wat er aan de hand is in dit soort landen. Ik ben een voor- stander van die transparantie.’

Het zou onderdeel moeten worden van de nieuwe bestuurscultuur?

‘Ja, het is een morele plicht. Net als heel goed nadenken wanneer je de krijgsmacht inzet, want je weet van tevoren dat er doden zullen vallen. Je kunt geen militair gevecht bedenken waarbij geen doden vallen.’

over **Desiree Verweij**

Desiree Verweij is hoogleraar militaire ethiek aan de Faculteit Militaire Wetenschappen van de Nederlandse Defensie Academie in Breda. En ze is verbonden aan het Centrum voor Internationaal Conflict- Analyse & Management van de Radboud Universiteit, Nijmegen.

Hans van Mierlo vertelde me ooit over het dilemma om tot oorlog te besluiten: het móet de moeilijkste beslissing zijn die je als politicus neemt. Anders deug je niet voor je vak.

Volledig mee eens. Het moet een dilemma zijn. ■

Dit is het derde en laatste deel van het drieluik over wreedheid als wapen en hoe ermee om te gaan. Deel 1 staat in Checkpoint 02-2021 (Wreedheid als wapen) en deel 2 is het interview met Mart de Kruij in Checkpoint 04-2021 (Handelen uit woede en wraak).

